

KÜRESELLEŞME EKSENİNDE TÜRKİYE VE JAPONYA ÖRNEKLERİNDE AİLE

Şayan ULUSAN*

Özet

Küreselleşmeyle birlikte değişen dünya düzeni pek çok toplumsal yapıyı da etkilemektedir. Bunlar ekonomik olarak görünmekle birlikte siyasi ve kültürel yapı üzerinde de etkileri görülmektedir. Küreselleşme kavramının tartışıldığı günümüzde pek çok toplumsal yapı üzerinde de tartışmalar ortaya çıkmaktadır. Bunların başında özellikle aile gelmektedir. Türk devlet yapısında da en önemli iki unsur ordu ve ailedir. Türklerde ordu ve aile, devletin temelini oluşturmuştur. Her ikisi de devletin dayanağı olmuştur. Çünkü her ikisi de sağlam olmazsa devletin bekasından söz edilemezdi.

Japonlardaki aile yapısı Türk aile yapısı ile benzerlikler göstermektedir. Tekeşlilik, aile reisliği, kadının, çocukların durumu gibi konular benzerlikler göstermektedir.

20.yüzyılın sonları ve 21. yüzyılın başlarında değişen dünya şartları diğer konularda olduğu gibi aile yapısını da doğal olarak etkilemiştir. Teknik imkânların gelişmesine bağlı olarak bu sonuç doğal bir süreç olarak görülebilir. Ancak küreselleşmenin ortaya çıkardığı değişikliklerin olumlu yada olumsuz olduğu konusunda farklı görüşler değerlendirmeye tabi tutulmalıdır.

Böyle bir gelişmenin doğrultusunda gerek Türk gerekse Japon ailesinde değişiklikler ortaya çıkmaktadır. Bu gelişmeler ve değişikliklerin her iki millette yaptığı olumlu yada olumsuz etkiler batılılaşma ve kalkınma kavramları doğrultusunda önemini ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler

Türk, Japon, Aile, Küreselleşme, Modernleşme.

FAMILY: IN THE EXAMPLE OF TURKEY AND JAPAN ON THE AXIS OF GLOBALISATION

Abstract

The world order which has changed with the globalization has also affected the social structure. These effects can be observed on political and cultural values as well as on economy. Nowadays as the discussions exists on globalization there is also discussions on a number of social structures in the world. The primary item of this discussion focuses on "family". Family and army are the most important values of the structure of Turkish State. These two; army and family formed the basis of the Turkish States. It would not have been possible to mention the continuation of the State if both have not been durable.

The structure of Japan family has some similarities with Turkish family. The monogamy, the existence of the head of the family, the position of women and children resembles each other in the two societies.

At the end of the 20th and at the beginning of the 21st centuries the changes on the conditions of the world, affected the family structure as affected the other issues. These can be accepted natural under the technological capability. Yet differing ideas on the favorable and unfavorable effects of globalization can be evaluated.

* Yrd. Doç. Dr., Celal Bayar Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Öğretim Üyesi. sayanulusan@gmail.com

Under the effect of these developments the changes occur in Turkish and Japan families. The favorable and unfavorable effects of the developments and evolutions, their importance appear in terms of “Westernization” and “Reconstruction” of the world.

Key Words

Turk, Japanese, Family, Globalization, Modernism.

I. Giriş

a. Küreselleşme

Modernleşme Batı açısından bir süreç olarak görülmektedir. Bu süreçte üç belirleyici tarih vardır. Birincisi, 14.18.yüzyılları kapsayan dönemdir ve bu dönemin önemli unsurları nüfus artışı ve şehirleşmedir. İkincisi ise, Fransız devrimiyle başlayan siyasal isyanların ortaya çıktığı dönemdir. Sonuncusu da, Batı'nın egemenliği, modernleşmenin global bir şekilde yayılması ve modernizmin artık dünya kültürü haline gelmesidir. Ayrıca günümüzde, ülkelerarası ticaretin ve sermaye hareketlerinin hızlı bir şekilde ilerlemesini, dünya ekonomisinin etkinliğinin artmasını göz önüne alan iktisat tarihçileri, 19.yüzyılı bir küreselleşme çağı olarak değerlendirmektedirler.

Akıl ve bilimin genel geçerli olarak kabul edilmesi iki sonucu beraberinde getirmiştir. İlki, Batı'nın edindiği tecrübe evrenseldir; diğeri de tek mümkün olan gerçeklik Batı Medeniyeti'dir. Eğer bu ikisini kabul ediyorsanız, bunların tüm insanlığa uygulanmasını da kabul edeceksiniz. Dolayısıyla, üçüncü sonuç olan 'totalitarizm' de kendiliğinden ortaya çıkacaktır¹. Bazen de modernleşme aslında, gelişmiş toplumların özelliklerinin az gelişmişler tarafından alınması olarak açıklanmaktadır².

Modernleşmenin, modernleştiren liderlerin sağlamlaştırılması, ekonomik-sosyal dönüşüm ve toplumun bütünleşmesi gibi temel aşamaları vardır. Hatta bütünleşme aşamasına ulaşan toplumlar, insan kaynaklarını çok daha etkin bir şekilde kullanabilmektedir. Türkiye ise, 1908-1923 yılları arasında modernleşme liderliği aşamasının tamamlanmış, 1923 yılından itibaren de ekonomik ve sosyal dönüşüm aşamasını başlatmıştır. Ancak Türkiye toplumunun bütünleşmesi safhasına henüz ulaşamamıştır³.

Modernleşme Türklerde zaman içerisinde farklılıklar göstermektedir. Mesela, 1555 de Busbecq, "Dünyada hiçbir millet Türkler kadar faydalı bir icadı benimsemekte gönüllü değildir. Mesela bizim küçük büyük toplumuzu ve diğer icatlarımızı derhal kabul etmişlerdir" demektedir. Ancak XVI. yüzyılın ikinci yarısından itibaren her şeyde en ileriye sahip olduklarını düşünen Osmanlı Türkleri, artık değişmek değil muhafaza etmek kaygısında olmuşlardır.

Davranışta değişiklik, değişme ve islâh ihtiyacı zorunluluk karşısında 1699 da kendini göstermiştir. Bu sadece askeri ve teknik sahada değil hayat felsefesinde de kendini göstermiştir. Batı beğenilmeye ve hayranlık duyulmaya başlanılmıştır. Artık 19. yüzyılda devlet idaresinde de Batı taklit edilmeye başlanmıştır. Edebiyat sahasında da aydınlar arasında batılı hayat görüşü yaygınlaşmaya başlamıştır⁴.

¹ Mustafa Güçlü, "Küreselleşmenin Tarihi Seyri", *Türkiye Günlüğü*, sayı.86, Güz 2006, s.112; Şevket Pamuk, "Küreselleşme Çağında Osmanlı Ekonomisi (1820-1914)", *Türkler*, c. 14, Ankara, 2002, s.242.

² İlber Ortaylı, *Gelenekten Geleceğe*, İstanbul, 2002, s.13.

³ Orhan Türkdoğan, *Kültür-Değişme ve Toplumsal Çözülme*, İstanbul, 2007, s. 97.

⁴ Halil İnalcık, "Atatürk ve Türkiye'nin Modernleşmesi", *Atatürkçü Düşünce El Kitabı*, Ankara, 1998, s. 126-127.

20.yüzyıl başlarında Ziya Gökalp'de modernleşme, sadece Batı'nın ilim ve teknolojisini almak şeklinde kendini göstermiştir. Atatürk modernleşmesi ise, topyekûn bir ihtilaldir. O, Batı'yı bütün sembolleri ve hayat felsefesi ile benimsemektedir. 1925 yılındaki,

“ Medeniyim diyen Türkiye Cumhuriyeti halkı zihniyetiyle medeni olduğunu ispat ve izhâr etmek mecburiyetindedir... Aile hayatıyla, yaşayış tarzıyla medeni olduğunu göstermek mecburiyetindedir” sözleriyle bunu ifade etmektedir.

Atatürk'e kadar Türkiye'de modernleşmenin sadece teknikte mümkün ve arzu edilir olduğunu görmekteyiz. Atatürk ile birlikte Türk cemiyetinde *attitude*'i belirleyen hayat görüşünde topyekûn modernleşme kararı kendini göstermektedir. Modernleşme Atatürk tarafından *asrîleşme*, *muasır medeniyet seviyesine ulaşma* veya *Garplılaşma* kavramlarıyla ifade edilmektedir⁵.

Küreselleşme ile ilgili tanımlar ise çeşitlilik arz etse de, bu kavrama bakış açısını iki grupta toplamak mümkündür;

İlk olarak küreselleşme, insan haklarını, liberal demokrasiyi, teknolojik gelişmeyi, piyasa ekonomisini, yoksulluğu, açlığı ortadan kaldırmayı garanti eden bir süreç olarak görülmektedir. İnsanların hızlı bilgi alışverişinde bulunarak dünyayı bütün insanlık için mutlu bir yer haline getirmek için kullanılan bir araç olarak ifade edilmektedir.

İkinci grup ise küreselleşmeyi, uluslararası sermayenin dünyayı fethettiğini, dünyayı *'tek bir köy'* haline getirmek için ortaya atılan süslü bir araç, yeni bir isim olarak görmektedir⁶.

Küreselleşme aslında kapitalist sistemin var olduğundan beri yeryüzünde olan, ancak farklı boyutla ve farklı görüntülerle karşımıza çıkan bir olgudur. Emperyalizmin ileri aşamasıdır. Başlangıçta bu mesele sömürgecilikle karşımıza çıkmıştır. Sömürgecilik asker, silah kullanılarak, ülkelerin zapt edilmesiyle ortaya çıkmıştır. Sonraları ise ekonomik ilişkilerde karşımıza çıkmıştır. Günümüzde ise, hem üretim, hem finansal alanlar güçlü sermayenin hegemonyası altına girmiştir. Küreselleşme, üretimin planlanıp yürütülmesi, tüketimin belirlenmesi, finansal operasyonların yönlendirilmesi yani bütün dünyanın bir merkezin emri altına girmesidir. Dolayısıyla zayıf devlet ve zayıf toplum bilincinin oluşturulmasıdır⁷.

Küreselleşme güçlü devletlerin ortaya çıkardığı ve dünyaya empoze ettiği bir sistemdir. Bu sisteme göre bütün dünya tek bir ülke haline gelecektir. Dünya tek bir ülke haline gelince de fakirler daha fakir olacaktır. Mısır, Türkiye gibi ülkeler daha fakir, buna karşılık Amerika, Almanya gibi ülkeler daha zengin olacaktır⁸.

b. Aile

“Aile”yi tanımlayan açıklamalar genellikle ortak bir payda da buluşmaktadır ;

⁵ İnalçık, *agm.*, s. 126-128.

⁶ Güçlü, *agm.*, s. 116.

⁷ İzzettin Önder, “ Küreselleşme, ‘Yeni’ Ekonomik Düzen ve Uluslar arası İlişkiler”, *Değişen Dünya ve Türkiye'nin Dış Politika Gündemi*, (der: Murat Metinsoy- Mustafa Eroğlu), İstanbul, 2001, s. 41-42; 44.

⁸ Önder, *agm.*, s. 46-47; 49.

Cemiyet-i beşeriyyenin en küçük numunesi ailedir. Bir ailenin en önemli görevi milletin geleceği olan çocukların eğitimi ve terbiyesidir. Aslında aile hem her kişinin kendi saadetine ve terbiyesine hem de toplumun devamı ve ilerlemesine hizmet etmektedir. Ailelerin terbiyesi toplumun terbiyesi demektir. Huzurlu ve mutlu ailelerden huzurlu ve mutlu toplumlar meydana gelir⁹.

Devlet Planlama Teşkilatında ise; “ Aile, kan bağılılığı, evlilik ve diğer yasal yollardan aralarında akrabalık ilişkisi bulunan ve çoğunlukla aynı evde yaşayan fertlerden oluşan, fertlerinin cinsel, psikolojik, sosyal, kültürel ve ekonomik ihtiyaçlarının karşılandığı, fertlerin topluma uyum ve katılımlarının sağlandığı ve düzenlendiği temel toplumsal birimdir”¹⁰ şeklinde tanımlanmaktadır.

Yine başka bir tanıma göre, insan türünün sürekliliğini sağlayan, toplumsallaşma sürecinin ilk ortaya çıktığı, karşılıklı ilişkilerin kurallara bağlandığı, maddi, manevi değerlerin zenginliklerin nesilden nesile aktaran biyolojik, psikolojik, ekonomik, toplumsal, hukuksal yönleri bulunan toplumsal bir birimdir¹¹.

Aile hakkında yapılan tanımlamalar fazladır. Bu tanımlamalarda dikkati çakan temel hususları şöyle özetleyebiliriz;

- Ailenin varlığını koruyan, neslin devamını sağlayan, nüfusu arttırma ve yenileme fonksiyonunun yerine getiren biyolojik faktör,
- Aileye dıştan gelebilecek maddi ve manevi zararlara karşı aile bireylerinin korunmasını sağlayan koruyuculuk görevi,
- Aile üyelerinin davranışlarını, duygusal dengelerin geliştirilmesini sağlayan psikolojik görev,
- Aile üyelerinin sosyalleştirilmesi, yetiştirilmesi, milli kültürü taşıma ve gelecek nesile aktarmayı sağlayan eğitim görevi,
- Aile üyelerinin her türlü maddi ihtiyaçlarını karşılayan ekonomik görevi yerine getirmek¹².

Bununla beraber ailenin en önemli görevi ‘ *beden ve ruh sağlığı yerinde olan nesiller yetiştirmek*’ olarak karşımıza çıkmaktadır. Yeni doğan çocuk ile toplum arasındaki ilk köprü ailedir. Dolayısıyla aile çocuğun ilk sosyalleşme yeridir. Gelişmiş toplumlarda ailenin eğitim, sağlık gibi bazı fonksiyonlarını devlet üstlenmekle birlikte, ailenin sevgi, biyolojik ve çocuğun sosyalleştirilmesi gibi fonksiyonlarının önemi de özellikle günümüzde gittikçe artmaktadır¹³.

Toplum, birey ve aileden oluşmaktadır. Aile içinde birey içgüdülerini öğrenir. Bunlar, bağılılık, büyüklere saygı ve küçüklere iyiliktir. Netice olarak aile, birey ile toplum arasında bir köprü vazifesi görmektedir¹⁴.

⁹ “Aile”, *Ümrân*, nr.25, c.1, 1 Muharrem 1306, s. 5.

¹⁰ Mehmet Ziya Binler, *Türk Dünyası Aile ve Akrabalık Terimleri Sözlüğü*, İstanbul, 2007, s. 356.

¹¹ Mahmut Tezcan, *Türk Ailesi Antropolojisi*, Ankara, 2000, s.13-14.

¹² M.Said Doğan- M.Cihangir Doğan, *Modernleşme Sürecinde Türk Köy Ailesi Araştırması*, İstanbul, 2005, s. 17; Aydan Gülerce, *Dönüşümsel Aile Modeli ve Türkiye’de Ailelerin Psikolojik Örüntüleri*, İstanbul, 2007, s. 13.

¹³ Doğan-Doğan, age., s. 18.

¹⁴ Emre Kongar, *Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği*, İstanbul, 2008, s. 95.

Kişiliğin oluşmasında ilk görev aileye düşmektedir. Aileden sonra ise devlet, aile ile devlet arasındaki kuruluşlar çocuğun gelişmesinde katkıda bulunmaktadır¹⁵. Nitekim Ziya Gökalp aileyi ' toplumun en küçük modeli olarak görmek, güçlü aileyi güçlü millet ve devletin temeli olarak kabul etmektedir'. Gökalp' e göre toplumun üç önemli ögesi olan aile, devlet ve milletin temelini de kadın ve erkek birlikte meydana getirmektedir. Yani, ailenin temelini kadın, devletin temelini erkek, milletin temelini de kadın ve erkek meydana getirmektedir¹⁶.

II. Türklerde Aile

Orhun kitabelerinde İslamiyet öncesi Türk toplum yapısını oluşturan özelliklerin en başında aile (oğuş-uguş) gelmektedir. Çok geniş bir coğrafyaya yayılan Türklerin varlıklarını korumaları sahip oldukları güçlü aile yapıları sayesinde olmuştur. Türklerde akrabalık bağı güçlü olduğu için 'geniş aile tipi' yaygındır denilebilirken, hane ve konar-göçer bozkır hayatı dikkate alındığında 'çekirdek aile tipi' nin de yaygın olduğu söylenebilir. Ayrıca çekirdek aile tipinde yaşayan eski Türkler daha hür fertler yetiştirmek imkanına sahip olmuşlardır¹⁷.

Eski Türklerde özgür olan ve Asya Hunlarından beri ata binip, ok attığı, güreş gibi sporları yaptığı, namus ve iffetine düşkünlüğü yabancı kaynaklarda belirtilen Türk kadını, aile içinde de güç ve itibar sahibi olmuştur. Yine eski Türklerde kullanılan *kanğ* (*baba*) ve *ög* (*anne*) kelimeleri 9. yüzyıldan sonra *ata* ve *ana* olarak değişmiştir¹⁸.

Türk ailesinde baba hukuku geçerlidir. Evlenen oğullar, hisselerini alıp yeni aile kurmak üzere çıkmışlar , babaevi ise en küçük oğula (od-tegin=ocak, ateş prensi) kalmıştır Yani *ocağı tüttüren* dir. Ayrıca eski Türklerde tekeşlilik (monogamie) yaygındır. Ölen erkek kardeşin dul eşi ile veya dul fakat genç ve çocuksuz üvey anne ile evlenme şekilleri çok nadir olarak karşımıza çıkmaktadır¹⁹.

Türk toplumunun en küçük ve en temel birimi olan aile, eski Türklerde uruglar (aileler birliği)ı oluşturmuşlardır. Yani, aynı soydan olan aileler birleşerek, boylar'ı meydana getirmişlerdir²⁰. Ailenin bu temel özelliği Türk Devlet yapısının oluşmasını sağlamıştır.

Eski Türklerde aile sistemi içinde aile reisi baba olmakla beraber, evde bir koca baskısı görülmemektedir. Karı-koca ilişkilerinde birbirlerine karşı oldukça samimi ve saygılıdır. Kocalar gerektiğinde eşlerinden akıl danışabilmektedirler²¹. Aile içinde Türk kadını kocasına sadakatli, iyi eş ve ev kadını olmakla yükümlüdür²². Eski Türklerde aile içinde baba, annenin rızasını almadan çocuklarını evlendire-

¹⁵ Nihat Nirun, *Sistematik Sosyoloji Yönünden Aile ve Kültür*, Ankara, 1994, s.327.

¹⁶ Latife Kabaklı Çimen, *Türk Töresinde Kadın ve Aile*, İstanbul, 2008, s. 19; 303.

¹⁷ İbrahim Kafesoğlu, *Türk Milli Kültürü*, İstanbul, 1986, s. 216.

¹⁸ Kafesoğlu, age., s. 217; Binler, age., s.170; 225.

¹⁹ Kafesoğlu, age., s. 216.

²⁰ Kafesoğlu, age., s. 217-219.

²¹ Sevinç,, *Eski Türkler'de Kadın ve Aile*, İstanbul, 1987, s. 18.

²² Sevinç, age., s.45.

mezdi. Hatta, babanın ölümünden sonra çocukların yetiştirilmesinden anne sorumlu olmuştur. Anne, babadan sonra aileyi temsil etmekteydi. Babanın ölümü halinde miras anneye düşer, dolayısıyla çocukların da varisi anne olurdu. Ayrıca, Türk ailesinde bir baba korkusu veya baba baskısı olamamıştır. Ana-baba ve çocuklar arasındaki ilişkiyi himaye, sevgi ve saygı düzenlemekteydi²³.

Toplum ve aile içinde kadının yeri çok önemlidir. Kadının sözüne kulak asılmadığı gün kahramanın ölümü ile sonuçlanmaktadır. Türklerde kadının statüsü yüksektir ve tek eşlilik mevcuttur²⁴. Kadın erkeğin yardımcısıdır. Dede Korkut destanlarında, “*yazıdan yabandan eve bir udlu konuk gelse, er adam evde olmasa, (evin kadını) ol anı yedürür, içürür, ağırılar, azizler göndürür*” şeklinde kadının önemi bahsedilmektedir. Yine erkeğin kadına dayak atması Türklerde görülmemiş bir olaydır. Yine çocuk eski Türk ailesinde çok önemlidir. Kadının çocuğu olduğunda aile içinde ona olan sevgi çok yükselmektedir²⁵. Türklerde kız ve erkek çocuk arsında bir ayırım yoktur. Buna, kız babası olmak için Bay Bicen’in Oğuz beylerinin duasını istemesi örnek olarak verilebilir²⁶.

Türk aile/ yuva sisteminde demokrasi oldukça önemlidir. Evlilik kararında aile büyüklerinin olduğu kadar kız ve erkek çocuklarının da söz sahibi olduğu görülmektedir²⁷.

Türklerde kadın, daima ahlâk, şeref, kahramanlık ve fedakarlık sembolü olmuştur. Hatta “Türk muhayyilesinde kadın, çoğu zaman insan değil, karanlıkları aydınlatan bir ışık manzumesi, dokunulması, koklanması, kısaca beş duyu ile kavranması mümkün olmayan ilâhi bir nur huzmesi, iyiliği, yiğitliği telkin eden bir melektir”²⁸. ‘Anne hakkı Tanrı hakkı’ ile eş tutulmuştur. Ana ve baba isimleri Türklerde devlet ve vatan olarak nitelendirilmiştir. Devlet baba hamidir, koruyucudur. Vatan ana ise bütün evlatlarını bağrında yetiştirmektedir²⁹.

Türklerde kadının otorite sahibi olduğu görülmektedir. Mesela bir kabilenin reisi öldüğünde, yeni reis seçilinceye kadar güç vefat eden reisin eşine geçerdi ve herkesin ona gözünü bile kırpmadan itaat ettiği bilinmektedir³⁰.

Osmanlı aile sistemi içinde ise, erkeklerin yada babaların aile reisliğini temsil etmektedir, hatta bu durum hukuken de tasdik edilmiştir. Babanın ölümü durumunda bu görevi dedeler, amcalar yada dayılar üstlenmektedir³¹.

XVIII. yüzyıl Osmanlı toplumunda çocukların, devlet tarafından koruma altına alındığını görmekteyiz. Ailesini kaybeden, kimsesiz kalan çocuklar sokağa terk edilmemiştir. Bu çocukların aile terbiyesi almaları ve geleceklerinin hazırlanabil-

²³ Sevinç, age., s. 52-53; 73-74.

²⁴ Sevinç, age., s.21; 28.

²⁵ Nirun, age., s.23-24.

²⁶ Kabaklı Çimen, age., s. 170-171.

²⁷ Sevinç, age., s.75.

²⁸ Necdet Sevinç, age.,s. 11; Kabaklı Çimen, age., s. 182.

²⁹ Kabaklı Çimen, age., s. 119; 139.

³⁰ Kabaklı Çimen, age., s. 208-209.

³¹ İbrahim Güler, “XVIII.Yüzyılda Aile: Sinop Örneği”, *Türkler*, c. 14, Ankara, 2002, s. 29.

mesi için bir düzenin kurulduğu anlaşılmaktadır. Bu düzen “vasîlik” ve “nazırlık” adıyla topluma ve tutanaklara yansımıştır.

Bu düzen içinde bu amaç için dürüst, dindar, ehliyetli ve vasilik görevini yapmaya muktedir olan kimseler küçük kız ve erkek çocuklarının vasîleri olarak atanıyorlardı. Böylece bu çocukların gelecekleri garanti altına alınmış oluyordu.

Vasîlik görevini yapabilecek olanlar daha çok ilk olarak çocukların yakınlarından seçilmiştir. Bunlar, annecanne, babaanne, dede, amca, dayı, hala, teyze gibi yakın akrabalar olmuşlardır. Babadan yetim kalmış bir çocuk için baba sağ olmasına rağmen baba tarafından birisi, anneden yetim kalmış çocuğa da anne sağ olmasına rağmen vasî tayin edilebilmiştir.

Devlet çocuklara vasî tayin ettiği bu kişileri yakından takip etmekteydi. Bu denetleme işini “nazır” adı verilen devlet tarafından atanan kişilerce yapılmıştır ve bu nazırlarda devlet tarafından güvenilir kişiler arasından seçilmekteydi³².

Ayrıca, çocuğun eğitimi ön planda tutulmuştur ve bu görev öncelikle anne ve büyükanneye aittir. Modernleşme döneminin aydınları bu sebeptendir ki kadının yani annenin eğitilmiş olmasının üzerinde önemle durmuşlardır³³.

Osmanlı toplumunda geniş aile tipi görülmektedir. Bu geniş aile, üç kuşağın bir arada yaşadığı, ama yakın akraba ve kardeşlerin ailelerini de içeren daha geniş bir birleşik topluluğun üyesidir. Osmanlı tahrir defterlerindeki kayıtlara göre hane nüfusu beş kişi civarındadır. Ancak bu hanenin her zaman bağımsız bir aile olduğunu düşünmek doğru olmaz. Çünkü bir avlu etrafındaki konutlarda aynı ailenin üç kuşağından oluşan haneler sosyal bir ekonomik topluluk halinde yaşamaktadırlar. Küçük ailelerin de varlığı bilinmekle beraber, bir avlu etrafında birkaç nesil bir arada yaşayan geniş aileler de yaygındır³⁴.

Türk aile sistemi içerisinde evlerin yapısının kalabalık aileleri rahatlıkla barındırabildiği bilinmektedir. Çünkü içinde duvarları boydan boya kaplayan yüklükler, raflar, gusülhane, hücreler ve ocağı bulunduran eski Türk evi, kalabalık bir evde bir ailenin yaşamını rahat bir şekilde idame etmesini sağlamaktaydı. Hatta aile yaşamını müstakil olarak bir oda da bile rahatlıkla sürdürebilmekteydi³⁵. Kalabalık aile sisteminin Türklerde sağlıklı bir şekilde devam edebilmesinin önemli etkenlerinden biri de bu olmalıdır. Ancak günümüzde şehir hayatının getirdiği ağır şartlar ve çok katlı binaların artması bu özelliğin de ortadan kalkmasına sebep olmuştur.

Türklerde kalabalık aile yaşamı içinde yaşlılara da ayrı bir önem verilmiştir. Kalabalık aile düzeni içinde yaşlılar, aile fertleri arasında ömürlerini mutlu bir şekilde tamamlamaktaydılar ve çocukları tarafından bunun sağlanması da bir vazife olarak addedilmiştir³⁶. Yani bir anlamda yaşlılar Türk aile sistemi içerisinde

³² Güler, *agm.*, s. 31-32.

³³ İlber Ortaylı, *Osmanlı Toplumunda Aile*, İstanbul, 2007, s. 83.

³⁴ Ortaylı, *Osmanlı Toplumunda...*, s. 61-73.

³⁵ Halûk Sena Arı, *Osmanlı'da Aile Hayatı*, İstanbul, 2007, s. 44.

³⁶ Arı, *age.*, s. 118.

yalnızlığa bırakılmamıştır. Ancak günümüz itibariyle bunun pek mümkün olduğunu ifade etmek oldukça zordur. Yaşlıların ihmal edilmesi günümüz Türkiye’inde huzur evleri denilen kurumların ortaya çıkmasına sebep olmuştur.

Osmanlı toplumu içinde çokeşliliğin kanundışı ve ahlakdışı bir uygulama olmadığı bilinmektedir. Ancak bunun toplumda pek hoş karşılanmadığı da bilinen bir diğer gerçek olarak karşımıza çıkmaktadır. Hatta İttihat ve Terakki hükümetinin çıkardığı 1917 tarihli ‘*Hukuk-u Aile Kararnamesi*’ ile çokeşliliğe karşı ilginç bir tedbir alındığını görmekteyiz. Buna göre, evlilik akdi sırasında konan bir şart ile, eğer kuma getirilirse zevcenin boşanma hakkı doğmaktadır. Hatta böyle bir sözleşme yapan ilk çift Halide Edib (Adıvar) ile Salih Zeki Bey olmuştur. Salih Zeki Bey ikinci evliliğini yapınca Halide Edib Hanım boşanma hakkını kullanmıştır. Ancak bu kararnamenin ömrü çok uzun olmamıştır. 1919 yılında yürürlükten kaldırılmıştır³⁷. Yani, çokeşlilik toplum içinde kabul görse de hoş karşılanmamıştır.

Konukseverlik de Türk aile sistemi içerisinde önemli bir değer taşımaktadır. Buna güzel bir karşılaştırmalı örnek olarak,

Dünyada en güzel şey nedir? Sorusuna verilen cevaplar verilebilir;

Fransız için: Esprili genç kadın

İngiliz için: Gemi

İtalyan için: Akılsız güzel

Alman için: Askeri geçit resmi ve tören

Amerikan için: Dolar için iş

Türk için: Buyrun oturalım³⁸. Konukseverlik göçebe Türklerde bile çok önemliydi. Kaşgarlı Mahmut, “Konuk gelince kut (uğur) gelir”, Dede Korkut hikayelerinde de, “Misafiri gelmeyen kara evler yıkılsa daha iyi” demektedir. Yine iyi bir ev kadınının özellikleri arasında misafirine iyi davranmak olarak belirtilmektedir³⁹. Günümüz itibariyle de misafire verilen değer Türk toplumunda özellikle kırsal kesimde devam etmektedir. Ancak kent hayatının artması ve kadının çalışma hayatına etkin bir şekilde girmesiyle, kentlerde konukseverliğin daha resmi boyutları içinde kaldığı görülmektedir.

Geleceğini düşünen bir milletin çocuğa önem vermesi gerektiği düşünülmektedir. Hatta bir ailenin sahip olduğu çocuk sayısı, milletin geleceğinin o kadar sağlam olacağı sonucuna varılmaktadır. Ancak bu çocuk sayısı, onlara verilecek eğitim ile doğru orantılı olmalıdır. Bu sebeple, evlilik kurumunun önemi vurgulanmakta ve böyle yapan milletlerin yaşama şansına sahip olabileceği sonucuna varılmaktadır⁴⁰. Ayrıca, çocukların toplum hayatına terbiyeli ve namuslu bir şekilde yetiştirilmelerinden de aile içinde kadın sorumlu olarak görülmüştür⁴¹.

³⁷ Ortaylı, *Osmanlı Toplumunda...*, s.75; 77; 131-132.

³⁸ Tezcan, *age.*, s. 201.

³⁹ Tezcan, *age.*, s.202.

⁴⁰ Bıçkıcızade A.Hakkı, *İlmin, Hayatın Pençesi*, İzmir, 1340, s. 39-40.

⁴¹ Bıçkıcızade A.Hakkı, *age.*, s. 94.

1996-1999 yılları arasında Japonya'nın Ankara büyükelçisi olarak çalışmış olan Toyama Atsuka, Türkiye hakkında ki gözlemlerinde Türklerin aile bağlarını önemsediklerini, tanımadıkları kişilere bile hoşgörülü olduklarını, neşeli ve umut dolu olduklarını ifade etmektedir⁴².

Türk köy aile sistemi geniş aile yapısı olarak görülse bile son zamanlarda bunun da değiştiği görülmektedir. Mesela lokantaların açılması misafir ağırlama geleneğinin azalmasına sebep olduğu dikkat çekmektedir. Türk köylerinde konutların tarzları değişmiş, masa da yemek yeme yaygınlaşmış, evlere her türlü elektrikli eşya girmiş ve böylece pek çok alışkanlıklar terk edilmiştir. Bunlara paralel olarak ailenin büyüklüğü, otoritesi, eğitim seviyesi, beslenme, hayat tarzı, çocukların bakımı gibi bir çok maddi ve manevi değerler derinden etkilenmiştir⁴³.

Son dönemlerde Türk ve Amerikalı gençler üzerinde yapılan bir çalışmada Türk gençlerinin Amerikalı gençlere oranla daha fazla aile denetimi aldıkları ortaya çıkmaktadır. Yine Türk ve Belçika gençliği üzerinde yapılan bir başka çalışmada ise, Türk gençlerinin aileye ve topluma '*sadakat*' ve '*kendini-gerçekleştirme*' tercihlerinin bir bütün olarak algılandığını, Belçika gençlerinde ise bu durumun sadece '*kendini-gerçekleştirme*' olarak ortaya çıktığı vurgulanmaktadır. Yani '*benlik*' kavramı Batı toplumlarında her zaman daha ön planda karşımıza çıkmaktadır⁴⁴.

III. Japonlarda aile

Japonya'da Tokugava döneminde yüce değerler, hükümdara, efendiye yada var olan iradeye ve ana babaya bağlıydı. Aile içinde ana-babaya saygı geleneğinin temel taşı olmuştur ve bu durum da aile reisine tam bir itaati gerektirmekteydi⁴⁵.

Meiji döneminde ise bireyciler ve topluma ayak uyduramayanlar çoğunlukla hoş karşılanmamıştır. Bireycilik iddiasının vatanseverlik ile çeliştiği düşünülmüştür. Ancak bu durum bu ülkede kahramanların yada önemli bireylerin olmadığı anlamına gelmemektedir. Japonya toplumdan ayrı kalamayan insanların ülkesi değildir. Sadece topluma bağlılık dereceleri diğer ülke insanlarına göre daha fazladır diyebiliriz⁴⁶.

1890 tarihine eserini hazırlayan ve 1892 tarihinde bu eseri basılan Babiali tercüme odasında çalışan ve Fransızca hocası olan Mehmed Zeki, bu dönemlerde Japonya kadar çok çocuklu bir ülkeden bahsedilemeyeceğini ifade etmektedir⁴⁷.

Japonya'da aile merasimlerinden de bahseden Mehmed Zeki özellikle nişanlanma adeti üzerinde durmaktadır. Bunun üzerinde durmasının sebebi bu adedin şartlarının kendisine ilginç gelmesi olabilir. Çünkü Japonya'da çocuklar küçük yaşlarda nişanlanmaktadırlar. Erkekler çok önemli mazeretleri olmadıkça nişanı

⁴² Hüseyin Can Erkin, *Geçmişten Günümüze Japonya'dan Türkiye'ye Bakış*, Ankara, 2004, s.134-135.

⁴³ Doğan-Doğan, age., s. 31-32.

⁴⁴ Çiğdem Kağıtçıbaşı, *Kültürel Psikoloji, Kültür Bağlamında İnsan ve Aile*, İstanbul, 2007, s. 50; 103.

⁴⁵ Janet E. Hunter, *Modern Japonya'nın Doğuşu, 1853'ten Günümüze*, çev: Müfit Günay, Ankara, 2002, s. 102-103.

⁴⁶ Hunter, age., s.110.

⁴⁷ Mehmed Zeki, *Japonya'nın Mazisi, Hali, İstikbali*, Dersaadet, 1308, s. 72.

bozamaz. Çocukları evlendirmek eğer akrabalarından birine düşerse ve eğer bunların rızası olmazsa, halk için belediye reislerinden, samuraylar için validen(eskiden derebeylerden) ve üst düzeyden olanlar için ise Mikado'dan (eskiden shogunlardan) izin almak şartı vardır⁴⁸.

Japonya'da aile reisliği tamamıyla erkeğin elindedir⁴⁹. Kadınlara ise aile içinde büyük sorumluluklar yüklenmiştir. Özellikle de çocukların yetiştirilmesinde kadınlar birinci derecede sorumlu olduklarından kız çocuklarının da yetiştirilmesi bu konuda Japonlar için çok önemlidir. Bu sebeple Japonya'da kadınların okuma-yazma bilmesine çok önem verilmiştir⁵⁰.

Japonya ile İngiltere arasında bir karşılaştırma yapan Mehmed Zeki, Japonların da İngilizler gibi milli hatıralarına, örf ve adetlerine onlar gibi bağlı olduklarından bahsetmektedir. O'na göre Japonların idare usullerinde "İngilizlik" kokusunun olduğunu vurgulamaktadır. Hatta aile ve toplum hayatlarında dahi bu kokunun gittikçe arttığını, hatta açılan Japonya parlamentosunun bile kısmen İngiltere parlamentosunun kopyası olduğunu ifade etmektedir⁵¹.

Japon kadınları hakkında oldukça övgü dolu ifadeler pek çok kaynaklarda yer almaktadır.

Mesela, bu konuda dikkate değer 1858 yılında Çin'den Japonya'ya geçen Mösyö De Mo'ın Japonya seyahatidir. Bu seyahatname döneminde pek çok dile çevrilmiştir. Bu eser bizde de 1906 yılında Türkçe olarak yayınlanmıştır. Burada Japon kadınları hakkında bilgilere ulaşılabilmektedir. Yazar Japonya'da kadınların mükemmel bir terbiye gördüklerinden ve hatta 'kız mektepleri'nin varlığından söz etmektedir. Kız ile kadınların birbirinden ayrılabilmesi için uyguladıkları bir yöntemden bahsetmektedir. Bu yöntem, kadınların kirpiklerini kesmeleri, dişlerini de siyaha boyamalarıdır. Ayrıca yazar Japonya'da kadınların sokaklarda dolaşabildiklerinden de bahsetmektedir⁵².

Japon kadınları çocuklarını daima arkalarında bağlı olarak çalışırlar ve uyurlardı. Bu sistemle çocuklar annelerinin işlerine engel teşkil etmiyorlardı. Japonya'da en kibar ailelerde bile bu adetin uygulandığı bilinmektedir⁵³.

⁴⁸ Mehmed Zeki, *age.*, s.75-76.

⁴⁹ Aile içindeki erkeğin hakimiyeti konusunda Japon efsaneleri güzel birer örnek teşkil etmektedir. Mesela iki genç Tanrının evliliğinden evlilik teklifini kadın Tanrı yaptığı için hiç sağlıklı, güzel çocukları olmaz. Ancak daha sonra eski Tanrıların sözünü dinleyip erkek Tanrı evlilik teklifini yapınca doğan çocukları düzelir. İlk konuşanın erkek olması ve eski Tanrıların sözünü dinlemelerinden dolayı ödüllendirilirler: bkz: Félicien Challaye, *Japon Efsaneleri, (Japon Söylenceleri)*, çev: Eray Canberk, İstanbul, 1997, s. 18.

⁵⁰ Mehmed zeki, *age.*, s. 76-78.

⁵¹ Mehmed Zeki, *age.*, s.80-81

⁵² Ali Muzaffer, *Japonya'da Seyahat*, Dersaadet, 1322, s.2-3; 50.

⁵³ Abdürreşid İbrahim, *20.Asrın Başlarında İslam Dünyası ve Japonya'da İslamiyet*, (Haz:Mehmed Paksu), c.1, İstanbul, 1987, s.241.

Japonyalı bir aile⁵⁴

Kadınlar büyük adamların, babalarının ve eşlerinin isimlerini söylemekten utanırlar, genel ifadeler kullanmayı tercih etmişlerdir. Mesela bu konu da Abdürreşid İbrahim, Japon kadınlarının saygıdan dolayı kendisinden ismiyle değil 'Asya'nın büyük pederi' diye bahsettiklerini ifade etmektedir⁵⁵.

Evlilik konusunda ise adetleri oldukça sadedir ve her iki tarafın da velilerinin izni gerekmektedir. Japonlar da tesettür yoktur ama erkek-kadın ilişkileri Batılılar gibi de değildir. Kadınlar erkeklerine hürmet etmekle mükelleftirler. Kadın ev içinde davranışlarında oldukça serbesttir. Kocasının izni olmadan babasının evine bile gidemezdi. Evin bütün işleri de kadın üzerindedir. Çocukların terbiyesi anneye aittir. Kadın kendi malını bile kocasının izni olmadan kullanma hakkına sahip değildir. Erkekler için ikinci evlilik caiz görülmüştür. Boşanmalarda ise her iki tarafın rızasının olması gerekmektedir ve ayrıca velilerde hakemlik görevini yapmaktadırlar. İlk eşi de nafaka verilmesi şartı uygulanmıştır. Japon kadınları bu durumda Avrupalı hemcinsleri kadar serbest değillerdir ancak bu yıllardaki Türk kadınları kadar da kapalı değillerdir. Aile içinde namus, iffet çok önemlidir⁵⁶. Japon kadını aile içinde eşinin emirlerini yerine getirmekle mükellef görünmektedir. Hatta Japon kadını eşinin bir hatasını görse bile bunu olgunlukla karşıladıkları için aile içinde herhangi bir dargınlığın, soğukluğun meydana gelmediği ifade edilmektedir. Böyle bir davranışın sonucunda Japon erkeğinin eşini daha çok sevdiği ve 'aile saadeti' nin de böylece korunduğu ve arttığı üzerinde durulmaktadır⁵⁷.

Yine Tokyo'da bulunan 'Milli Kızlar Okulu'(Sicoğa Keku Kızlar Okulu) Japon kızları için milli ahlakı korumak için eğitim vermektedir. Japon milleti için zararlı

⁵⁴ *Malumat*, 16 Teşrin-i sanî 1311-11 Cemaziye'l-âhir 1313, nr.23, s. 504.

⁵⁵ A.İbrahim, *age.*, s. 434.

⁵⁶ A.İbrahim, *age.*, s.342-343.

⁵⁷ Namık Ekrem, *Japonlar*, Dersaadet, 1322, s.43.

olan şeyleri gelecekte anne olacak olan kızlara şimdiden gösterildiği ve gelecek neslin ahlakını böylece korumaya çalışıldığı ifade edilmektedir⁵⁸.

Japonya’da bir kızın evliliği sırasında annesi tarafından verilen ‘12 nasihat’ bu konu da dikkate değerdir;

“1- Kızım! Şimdi sen evleniyorsun. Başka bir aleme giriyorsun. Ebeveynine nasıl itaat ediyorsan bundan sonra zevcine, kayınpeder, kayınvalidene de öylece inkiyat ve hürmet et.

2- Zevcine karşı her zaman beşâset, mülayemet, muhabbet göster.

3- Edep ve terbiyeden hariç bir harekette bulunma. Vakarı neseviyyetini muhafaza eyle.

4- Çok lakırdı söyleme. Çok da düşünme.

5- Daima zevcinin nasihatlerini dinle. Emirlerini icrada kusur ve ihmal etme. Hasb-el beşeriyeye bir kabahatin zuhur ederse af talebinde bulun.

6- Şayet kabahat zevcinden sudur ederse der-akab yüzüne vurma. Bil’âhire yoluyla ona anlat.

7- Zevcinin hiddetli zamanında zaîd söz söyleme. Tetyib-i hatırına, teskin-i infiâline çalış.

8- Hileden, yalandan, gıybetten, iftiradan sakın! Zevcinin yanında herkesin ayıbını açma.

9- Geç yat, erken kalk.

10- En idaresini bil. Lüzumundan fazla süsü merakına düşme.

11- Taharet ve nezafeti sev. Temiz giyin.

12- Çoluk çocuğun olursa, validelik şanından olan refik ve merhamet, nevazeş ve muhabbet, dikkat ve rikkat gibi fezâil-i âliye ile muttasıf ol. Yavrucaklarını güzel büyüt, güzel besle”⁵⁹. Bu nasihatlere Japon kadınlarının riayet etmesiyle Japonlarda aile hayatının saadet içinde geçtiği vurgulanmaktadır⁶⁰.

Aile içinde kadının durumu da Japonlar da dikkate değer bir konudur. Japon tarihinde kadınlar başlarda sanıldığı kadar tamamen itaatkar olmamışlardır. Zaman zaman iktidar da söz sahibi olmuşlar ve edebi sahalarda etkili yazılarıyla hayata dahil olmuşlardır. Ancak her dönem için geçerli olan bir toplum kuralı vardı ki o da kadının ailenin devamı ve erkeğin bakımından, hoş tutulmasından sorumlu olmasıdır.

Daha sonraları samuray kadınının konumu ise, erkeğe saygı ve kadını küçük görme (danson Cohi) temelinde biçimlenmiştir. Japonlarda bir kadını yücelten değer itaakatkarlığı olmuştur ve yaşamı ‘üç itaat’ olarak bilinen toplumsal kurallar tarafından şekillenmiştir. Bu üç itaat, çocukluğunda babasına yada en büyük erkek kardeşine, evliliğinde kocasına ve dul kaldığında da oğluna şeklinde olmaktadır⁶¹.

⁵⁸ A.İbrahim, *age.*, s. 387-388.

⁵⁹ Namık Ekrem, *age.*, s. 43-45.

⁶⁰ Namık Ekrem, *age.*, s. 45.

⁶¹ Hunter, *age.*, s. 194-195; Bozkurt Güvenç, *Japon Kültürü*, Ankara, 1980, s. 181.

Japonya’da ev dışında çalışan kadın sayısı Meiji döneminde artış göstermiştir⁶². 1948 medeni kanunu kadının aile reisi ve erkek karşısındaki ikincil durumuna son vermiştir. Aile içinde kadının erkeğe göre durumunda bir düzelme olmasına karşılık iş, politika, hatta eğitimde kadın büyük ölçüde geri planda kalmıştır. Japon kızlarından beklenen ‘*iyi eş ve müşfik anne*’ olmaları durumu devam etmiştir⁶³.

Japonya’da kadının ev dışındaki rolünün meşruluğunun kabul edilmesindeki isteksizlik devam etmektedir. Kadının ortalama hizmet süresi erkeğe göre çok daha kısadır. Kadın zorunlu eğitimin ardından ilk çocuğunun doğurana kadar geçen süre içinde çalışır ve en küçük çocuğu okula başlayınca ancak okula başladığında tekrar iş yerine dönebilir. Çocuk küçükken işe dönmek, aile ve ev sorumluluklarının ihmali olarak düşünüldüğü için kadın bu durumda suçlanabilmektedir⁶⁴.

Japonya Batı’ya açılma sürecinde Batı’nın bütün teknik imkanlarını tanımak ve almak isterken, kadına ait haklar konusuna uzak durmuştur. 1860 yılında imzalanan ticaret antlaşmasını kutlamak için Amerika’ya resmi bir ziyarette bulunan Japon heyeti, Amerikan kültürünün günlük yaşamdaki uzantıları karşısında hayrete düşmüşlerdir. Bu ülkede insanlar balolarda dans ediyor, ‘*zarif hanımlar*’ toplu yaşamında erkeklerle bir arada bulunabiliyordu. Japonlar bu ülkenin bütün gelişmişliklerini ülkelerine taşırlarken, kadınlar hakkındaki gözlemlerini saklamışlardır⁶⁵.

Samizade Süreyya (Erdoğan) ise, 1917 de basılan eserinde Japonların milli değerlerine sahip çıktıklarını ifade etmektedir. Japonların Batı’nın her şeyini taklit etmediklerini belirtmektedir. Mesela İngiltere’nin Oxford, Amerika’nın Kolombiya üniversitelerinde on sene okuyan bir Japon oralardaki Batı tarzındaki hayata alışmasına rağmen, ülkelerine döndüklerinde derhal Avrupa giysilerini üzerlerinden attıklarını ve mili kıyafetleri olan kimonoyu giydiklerini ifade etmektedir. Kendisine göre Avrupa’nın pek çok yerlerinde uzun zaman kalmış olan bir Japon ile Japonya’dan hiç çıkmamış bir Japon arasında hiçbir fark yoktur⁶⁶.

1930’lardan sonra Japonya’da sanayileşmenin artmasıyla birlikte, kentlere yerleşim bir hayli artınca aile bağları oldukça zayıflamaya başlamıştır. Bu durum özellikle yaşlıların çocuklarından ayrı yaşamalarının bir sonucu olarak da yorumlanabilir. Buna rağmen özellikle II.Dünya savaşı sonrası Japon toplumunun en çarpıcı özelliği Batı ile olan benzerliği değil tam tersine farklılıkları olmuştur.

1945’ten sonraki yıllarda Japonya, ‘Japon olma’ duygusunu zedeleyecek fazla göçmen almamıştır. Japonya’daki en büyük azınlık grup olan *Burakuminler* bile nüfusun yüzde 2’sini oluşturmaktadır. *Burakuminler* Koreli azınlıktır. Bunlar

⁶² Hunter, *age.*, s. 199.

⁶³ Hunter, *age.*, s. 210.

⁶⁴ Hunter, *age.*, s.214-215.

⁶⁵ Edwin P.Hoyt, *Japonya, Asker Bir Ulusun İntiharı*, İstanbul, 1995, s. 10.

⁶⁶ Samizade Süreyya, *Büyük Japonya*, (haz:Ali Ergun Çınar), İstanbul, 2001, s.55-56.

Japon olmayan bir millet olarak Japonya'da yaşamının güçlüğünü çekmişlerdir⁶⁷. Yani Japonlar kendilerinden olmayanları kolay kolay içlerine sindirememektedirler. Yukarıda bahsettiğimiz Koreliler Japonya'da yaşayabilmek için zaman zaman kimliklerini teyit ettirme, parmak izi verme gibi uygulamalara maruz kalmışlardır.

1980'lerden sonra Japonya'da kentsel yaşam daha da etkin olmaya başlamıştır. Ayrıca kentin cazip gelen yaşantısından etkilenen kırsal kesimin gençleri bu durumdan etkilenmektedirler. Bu durum kırsal bölgelerde oturanların tüketim ve kültürel gereksinimlerinin karşılanılmasının sağlanılmaya çalışılmasıyla bir ölçüde olsa çözümlense de bu eğilim devam etmiştir⁶⁸.

Ancak her ne olursa olsun Japonya'da Japonluk gerçek anlamda aileden başlamaktadır. İnsanlar bu ülkede , ülkelerini büyük bir aile olarak görmektedirler. Aile bireyi olarak davranılması çekirdek aile ilişkisini yumuşatmıştır. Küçük evlerde anne, baba ve çocuklardan oluşan çekirdek aile düzeninde yaşayan Japon kentlisiyle, aile büyükleri ile kırsal alanda büyük evlerde yaşayan Japon köylüsü de kendisini aynı ailenin üyesi saymaktadır⁶⁹.

Kent kültürü içinde küçük evlerde yaşamak zorunda kalan çekirdek Japon ailesinin, birbirleriyle geçirdikleri zaman Batılı ailelere göre daha azdır. Çünkü merkezdeki pahalı evlerden ziyade merkeze uzak olan daha ucuz evlerde oturmak zorunda kalan baba, işine vaktinde gidebilmek için erken saatlerde evden ayrılmakta ve geç saatlerde de eve gelebilmektedir⁷⁰. Bu sebeple ailenin reisi baba olmakla beraber, aile içindeki hakim anne olarak karşımıza çıkmaktadır. Çünkü Japon kadınının başka yapacak bir şeyi yoktur. Japon kadını evlilik öncesi çalışsa bile evlendikten sonra iş hayatına son verir, hatta son vermek zorunda kalır. Bunun sebebi Japon şirketlerinin evli kadın çalıştırmak istemeyişleri ve Japon kadınlarının da evlenince çalışmak istemeyişleridir. Japon şirketleri kadınların evlenince çocuk sahibi olacaklarını ve işi bırakacaklarını düşündüklerinden kadınlara pek önem vermezler. Şirket içi yükselme şansı erkek meslektaşlarına göre çok düşük olan kadınlar ancak hizmet sektöründe çalışmak zorunda kalırlar. Bu yüzden de çoğu evlenince çalışmak istemezler. Durum böyle olunca Japon kadınının tek hakimiyet bölgesi ev kalmaktadır. Günün çoğunu dışarıda çalışarak geçiren baba da olmayınca bu iş tamamıyla anneye kalmaktadır. Ayrıca Japon kültüründe evde misafir ağırlama geleneğinin olmamasından dolayı Japon kadını bu görevi dışarıda yerine getirdiğinden giyim konusunda erkeğe oranla daha fazla harcama yapmaktadır⁷¹.

Japon aile sistemi ile Batı aile sistemi arasında çocuk yetiştirme konusunda dikkat çekici konular karşımıza çıkmaktadır. Mesela, Japonya'da bir sebze yiymeyi istemeyen çocuğuna Japon anne ile Batılı annenin yaklaşımı farklıdır. Japon

⁶⁷ Hunter, age., s. 117-120.

⁶⁸ Hunter, age., s.151-152.

⁶⁹ Erdal Güven, *Samuray Sam Amca'nın Tahtını İstiyor*, Ankara, 1999, s. 30.

⁷⁰ Güven, age., s. 31.

⁷¹ Güven, age., s.31-32.

annenin bu durum karşısında, ' *Pekala, öyleyse yemek zorunda değilsin*' anlayışıyla çocuğuna davranışını Batılılar, annenin çocuğun o sebzeyi yemek zorunda olmadığı onun yerine başka bir şey yiyebileceği anlayışında olduğu sonucunu çıkarmaktadırlar. Halbuki Japon anne böyle davranarak, ' *birbirimize çok yakın olduk. Ancak şimdi sen kendi bildiğini yapmak istiyorsun, bende aramızdaki bağı çözeceğim. Senin ne yaptığınla ilgilenmeyeceğim. Sen artık benim bir parçam değilsin*' tehdidinde bulunmaktadır. Yani böyle davranan Japon anneler, çocuklarının işbirliği yapmasını sağlamakta en başarılı yolun bu olduğunu ifade etmektedir⁷². Amerikalı annelerin sorumlulukları daha kısa süreli gibi görünmektedir. Onların sorumlulukları kocalarının yardımı ile çocuklarının gençlik çağına kadardır ve fiziksel bakım ile sevgiye yöneliktir. Japon annelerin sorumlulukları ise ataerkil bir yapı içinde ömür boyu sürmektedir ve saygılı, başarıya yönelmiş bir çocuk yetiştirilmesi gayreti vardır⁷³. Bu anlayış Japonların masallarında da kendini göstermektedir. Mesela, 'yurdunu sevmek, destek olmak, paylaşmak, kıskançlığın kabul görmemesi, aç gözlü olmamak, kibirli olmamak, iyilik, dürüstlük, doğruluk, dostluk, alçakgönüllülük, cesaret, yürekli olmak, temizlik, düzenli olmak, verilen sözü tutmak' gibi değerleri konu alan masalların Japon çocukları tarafından çok sevildiği görülmektedir⁷⁴.

Günümüz Japon ailesinde çocuğun önemli bir yeri vardır. Aile çocukların Japon kültürü içinde iyi bir eğitim almasını istemektedir. Bu sebeptendir ki çocuklar üzerinde çok fazla bir baskı vardır. Çocuklar zaman zaman bu baskının altından kalkamamaktadırlar. Çocuklar katı bir eğitim programına dahil edilirler. Bu katı kurallar altında ezilen çocukların birbirleriyle olan ilişkilerinde çoğunlukla acımasızdır. Mükemmelliyetçi bir sistemin içinde yetişen çocuklarda intihar oranları da yüksek olarak karşımıza çıkmaktadır⁷⁵.

Japon toplum hayatında ve dolayısıyla aile hayatında karşımıza dikkate değer bir başka konu daha çıkmaktadır. Bu ise, şehirlerde ve kırsal alanlardaki polis güçlerinin durumudur. Güvenliği sağlamakla sorumlu olan polisler aynı zamanda sorumluluk alanları içindeki evlerden de yükümlüdürler. Bu polisler sorumlu oldukları evleri belirli zamanlarda ziyaret ederler, ev halkı ile konuşurlar, çevredeki gelişmelerle ilgili bilgi alırlar. Burada ki en önemli olay bir ailenin yaşantısında görülen ani değişikliklerin izlenmeye alınmasıdır. Bu yüzdendir ki polisin mahallesindeki her olaydan haberi olabilmektedir⁷⁶.

⁷² Kağıtçıbaşı, age., s. 48.

⁷³ Kağıtçıbaşı, age., s. 61.

⁷⁴ Florence Sakade, *Japon Çocuklarının En Sevdikleri Masallar*, (çev: Erhan Kuzhan), Ankara, 2006, s. 10-13; 28; 34; 41; 44; 47; 82; *Japon Masalları*, (çev: Temel Keşoğlu), Ankara, 2000, s. 58; 73; 89; 163; 171; 200-201; 203; 206; 237.

⁷⁵ Güven, age., s. 32.

⁷⁶ Güven, age., s.53-54; Hoyt, age., s. 42.

Sonuç

Toplumun en küçük sosyal birimi olan aile doğal olarak sosyal ve ekonomik gelişmelerden etkilenmektedir. Dünya da olduğu gibi Türkiye’de de bu gelişmelerden dolayı ailenin yapısı, akrabalık ve aile içi ilişkiler değişmektedir. Geleneksel aile yapısı çekirdek aile yapısına dönüşmekte, aile içi ilişkilerde esneklik ve hoşgörü ön plana çıkmakta, aile içinde kişisel tercihler ve bireyci davranışlar belirginleşmektedir⁷⁷.

Japonlar için ‘ önce Japonluk sonra insanlık gelir’ ifadesini kullanmak aslında çok da abartıya kaçmayabilir. Çünkü onlar için Japonluk duygusu her şeyin üstündedir. Herkes Japonya’nın hizmetindedir. Her birey ülke çıkarlarını şahsi çıkarlarının önünde tutmaktadır. Bir Japon için ülkesi kendisinden çok çok önde gelmektedir.

Japonlarda ‘ben’ kavramı gelişmemiştir, ‘biz’ kavramı ön plandadır. Ayrıca Japonlar ferdi olarak değil, içinde bulundukları sosyal gruba hareket etmeyi sevmektedirler. Yine Japon kültüründe başarısız olanı dışlama geleneğinden dolayı, üstlendikleri işi en iyi olarak yapmaya çalışırlar. Sistem içinde başarısızlıklara yer yoktur. Hatta zaman zaman bunun sonucu intiharlara kadar gitmektedir. Japonya’da başarısızlıkların intiharla sonuçlanmasının nedeni sorundan kaçış yolu değil, aksine yapılan bir hatanın onurlu cezasıdır⁷⁸.

Yabancı araştırmacılar ve bilim adamları 1970’li yılların başından itibaren Japonya’nın değişmesi gerektiğini, aksi takdirde böylesine kapalı bir toplumun daha fazla yaşayamayacağını ve çökeceğini iddia etmeye başladılar. Ancak Japonya Batılaşacağına, Batılı ülkeler ‘istemeseler de’ Japonya gibi düşünmeye başladılar.

2000’li yılların başında Japonya’da Batı kültürü beklenenin çok altında kabul görmüştür. Japonlar tüm dünya kültürlerine açık olduklarını söylemektedirler. Bu bir ölçüde doğrudur. Fiziksel olarak Japon toplumu yüzyıllar öncesinden günümüze büyük değişiklikler göstermiştir. Şehirler daha Avrupalı bir görünüm almış, sokakları da dünyanın ünlü mağazaları, restoranları ile donatılmıştır. Japon insanı ise geleneksel giysilerini sadece özel günlerde giymek için dolaplara kaldırmış, dünya markalarını yakından takip etmeye başlamıştır.

Bu fiziksel değişiklikleri sayarsak Japonlar modern bir millet olmuştur diyebiliriz. Ancak gerçek anlamda Japonya ve Japonlar asla değişime uğramamışlardır. Yüzyıllar önce nasıl düşünüyorlarsa günümüzde de aynı düşünce yapısına sahiptirler. Çünkü Japonlar ‘Batı’dan aldık’ dedikleri kültürleri ancak Japonlaştırdıktan sonra sistemlerine entegre etmektedirler. Batı kültürünü, kendi kültürleri ile karıştırıp yoğurarak Japonlaştırdıktan sonra uygulamaya koymaktadırlar. Mesela, dillerine yabancı ülkelerden giren kelimeleri ayırt edebilmek için bu tip kelimelere özgü ayrı bir alfabe kullanırlar. Katagana denilen bu alfabe sadece yabancı dillerden gelen kelimelerin yazımında kullanılmaktadır. Bu uygulamayla hem yabancı

⁷⁷ Doğan-Doğan, age., s. 38.

⁷⁸ Güven, age., s. 18-21.

kelimeler hemen belli olur hem de kelimeler ve sesler Japon diksiyonuna uygun hale getirilir. Yine Japon takvim sistemi de kendilerine özgüdür. İmparatorlarının tahta çıkış yılını esas alırlar. Mesela, İmparator Akihito'nun tahta çıkışının 10. yılı olması sebebiyle Japonlar için 1998 yılı 10. yıl olarak kabul edilmektedir⁷⁹. Yine, Japon insanının ev yaşamı dün olduğu gibi bugün de yerde geçer. Yerde oturur; yerde okur, çalışır ve gene yerde yatar. Ancak, bu yer yaşamına bugün teknolojinin sağladığı tüm kolaylıklar ile harmanlanmıştır. Mesela, mangal ile ısıtılan ve bizdeki tandıra çok benzeyen kotatsu, bugün elektrikle ısıtılmaktadır. Yine aynı şekilde neme karşı elektrikli halı, minder ve yatak geliştirilmiş, en yeni izolasyon ve ısınma teknikleri uygulanmaya başlanmıştır. Ama değişmeyen şey geleneksel yer yaşamıdır⁸⁰. Yani bir anlamda Japonya Batılılaşmadan kendi kültürünü ve ruhunu koruyarak Batı ile entegre olmaya çalışmaktadır⁸¹. Böylece 1800'li yıllarda etkili bir şekilde ortaya çıkan '*Japonları Avrupalılar haline getirmek*' düşüncesinin asla gerçekleştirilemediği günümüz itibarıyla de görülmektedir⁸². Üstelik Batı'ya eğitim almak için giden Japon çocuklarının göstermiş olduğu başarılar, Batılı ülkelerin Japon kültürüyle yakından ilgilenmesine sebep olmuştur (Japon yönetimi, Japon çocuk yetiştirme yöntemleri, Japon eğitimi gibi.)⁸³.

Türk ailesi ile Japon ailesinin en belirgin ortak özelliği ise, kadının aile içinde ev ve çocukların eğitimi konusundaki sorumlulukları olarak karşımıza çıkmaktadır. Türk ve Japon kadınları bu yüzden aile içinde reis konumundadır⁸⁴. Ancak göz ardı edemeyeceğimiz bir konu da günümüz de Türk kadınlarının Japon kadınlarına oranla daha fazla iş ortamı içerisinde bulunduklarıdır. Türk kadınları pek çok sahada erkek meslektaşları ile birlikte çalışabilirken, Japon kadınları için bunu söylemek pek mümkün değildir⁸⁵. Bunun yanında, 20.yüzyılın ortalarından itibaren Türkiye'de sanayileşmenin artmasıyla birlikte Türk kadınının iş hayatına girmesi doğum oranını etkilediği gibi aile içi ilişkileri de etkilemiştir. Bu etkinin olumsuz yönde olduğunu ifade etmek çok da yanlış olmaz. Dolayısıyla Türk ailesi küçülmüştür. Küçük aile-sanayileşme-şehirleşme üçgeninde sıkışıp kalmıştır.

Türk ve Japon aile sistemi içinde her iki toplumda da benzer özellikler dikkatimizi çekmektedir. Ev her iki kültürde de kutsal sayılmıştır. Evin eşikleri kutsal sayılmıştır. Eşik üzerine basılması, oturulması uygun görülmemiştir. Eşikte duranların, oturanların kötü ruhlar tarafından çarpılacağı inancı hakim olmuştur. Yine

⁷⁹ Güven, age., s. 55-57.

⁸⁰ Mete Tuncoku, "Modernleşmede Japon Modeli ve Türkiye", <http://www.atam.gov.tr/index.php?Page=Dergilerik&SayiNo=32>, (erişim tarihi: 05.09.2009).

⁸¹ Güven, age., s.58.

⁸² *Büyük Milletlerden Japonlar, Almanlar*, 1329, Konferans Kütüphanesi, s. 21.

⁸³ Kağıtçıbaşı, age., s. 36.

⁸⁴ Sumiko Iwao, "The Modernization of Japanese Society", *Turkish-Japanese Relations: Prospects for Development*, 5 June 1986, İstanbul, 1986, s. 33.

⁸⁵ Japonya'da istisnai durumlar da karşımıza çıkabilmektedir. Mesela Japon kadınlarının kamyon şoförlüğü yapması gibi. Bkz: Caner Gürellier, *Pedalinin Altında Japonya*, İstanbul, 2008, s. 112. Ancak bunlar çok nadir karşılaşılan durumlardır. Çünkü Türkiye'de de kamyon şoförlüğü yapan kadınların sayısı da bir yada ikiyi geçmez.

ortak kültür olarak eşikten içeri ayakkabı çıkarmadan girilemeyeceğidir. Japonlar da evde Türklerdeki benzeyen terlikler giyilmektedir⁸⁶.

Gerek Türk ailesinde gerekse Japon ailesinde hiyerarşik bir yapı mevcuttur. Oda da oturma ve yemek yeme düzeni ailenin en yaşlı erkeğine göre düzenlenmektedir. Türklerde ve Japonlar da yaşlılara saygı önemli olduğu için, büyüklerin yanında sigara , içki içilmezdi. Her iki toplumda da kadınların erkeklerine saygısı sonsuzdur. Yürüme esnasında her iki toplumun kadınları da erkeklerinin önüne geçmezlerdi. Her iki ülkenin kırsal kesimlerinde bu adet kısmen devam etse de şehirlerde kalmamıştır⁸⁷.

Yine her iki toplumda da yakın akrabalar ile evlenme adeti yoktur. Japonlar da yedi göbek uzak akrabalara kadar olanlarla evlenilmez. Türklerde de bu adet Orta Asya Türklerinde ve Balkanlardan Anadolu'ya göç eden Türklerde günümüz itibariyle yaygındır. Ortak bir başka gelenek de aile içinde birden fazla erkek çocuk varsa, evlenen çocuğun ayrı bir ev açmasıdır. Ancak tek bir erkek çocuk varsa genellikle bu çocuk evlenince evde kalmaktadır. Yine kız çocuklarının evlenirken götürdükleri çeyiz geleneği de benzeyen gelenekler arasındadır. Bunun yanında gelin kızların çeyizlerinin, hediyelerin, dışarıya götürülen yiyeceklerin *bohça* denilen kumaşlarla sarılarak taşınması geleneği de benzetmektedir. Japonlar da bu bohçalara Furoşiki (Huroşiki) adı verilmektedir. Günümüzde bu adet Japonlarda varlığını korurken, Türkiye'de unutulmak üzeredir⁸⁸.

Türklerde klasik toplum düzeninde çocuk üzerinde ailenin, akrabaların, mahallenin kontrolü vardır. Bu bir çeşit toplum kontrolü, dayanışması olarak karşımıza çıkmaktadır. Başarının övüldüğü, ödüllendirildiği, kötü davranışın ise yerildiği ve kınandığı bir toplumda çocuk, ailenin ve toplumun ağırlığını üzerinde hissetmekte ve davranışlarının buna göre düzenlenmekteydi⁸⁹. Günümüzde ise hemen her konu da olduğu gibi çocuk da değişen toplum kuralları içinde kendini bulamayabilmektedir. Türk toplumu şehir hayatı ile birlikte diğer konular da olduğu gibi ailenin önemli öğesi olan çocuk üzerinde de etkisini kaybetmiş görünmektedir. Köy, kasaba kültüründe bu etki hissedilse de eskisi gibi ağırlığı görülmemektedir. Bunda Batı'nın etkisinin olduğunu düşünmek yanlış bir kanaat olmasa gerekir.

Son yüzyılda Türkiye, bulunduğu coğrafyada ekonomik, sanayi, tarım ve kültürel sahalarda oldukça hızlı bir gelişme göstermiştir. Bütün bu gelişmeler olurken ailenin de bunlardan etkilenmemesi düşünülemez. Dolayısıyla, eski toplumun 'hane', 'komşuluk', 'mahalleli' gibi anlayışlar artık kaybolmaya yüz tutmaktadır. 20.yüzyılın şehirleşen ailesi kendi eski yapısını da, karı-koca ilişkilerini de kaybetmeye başlamıştır. Geniş aile gittikçe hızlı bir şekilde çekirdek aileye dönüşmek-

⁸⁶ Mehmet Bayraktar, *Türkler ve Japonlar*, Ankara, 2007, s. 113; 115.

⁸⁷ Bayraktar, *age.*, s. 114.

⁸⁸ Bayraktar, *age.*, s. 116-117

⁸⁹ Ortaylı, *Osmanlı Toplumunda...*, s. 84.

te ve iki kuşak bir arada oturmamak için gayret sarf etmektedir. Kayınvalide-gelin gibi aile içi çekişmeler huzurevlerinin artışını da hızlandırmaktadır. İşsizlik aile içi dayanışmayla çözümlenebildiği için henüz Batı Avrupa toplumlarındaki kadar yıkıcı sonuçlar karşımıza çıkmamaktadır. Bununla birlikte boşanma oranları da gittikçe artış göstermektedir. Toplumu sarsıcı değişimler gösteren Türkiye, buna rağmen aile birliğini koruyabilen ülkelerin başında gelmektedir⁹⁰. Ancak bu koruyabilme özelliğinin ne kadar dayanabileceği konusu göz ardı edilmemelidir. Çünkü geniş aile sistemine sahip olan Türk aile yapısı gittikçe küçülmekte, anne-baba ve çocuktan oluşan ailenin toplam sayısı zamanla daha da azalmaktadır. Hatta önceleri sadece evlenince aileden ayrılan, ayrı bir yuva kuran çocuklar, günümüzde iş veya okul için de artık evden ayrılabilmekte ve ayrı bir ev kurabilmektedir. Günümüz şehir hayatının ortaya çıkardığı bu durum, artık çekirdek ailenin daha da küçüldüğünü ve 'tek'- 'yalnız' yaşayanların sayısının arttığını göstermektedir.

Sanayileşme ile birlikte etkisini gösteren çekirdek ailenin artışı, batı toplumlarında eskiden beri var olan bir aile şeklidir yargısına varmak yanlış değildir. Batı, kendisinin de çekirdek aileye geçişinin sanayileşmenin bir sonucu olduğunu ve Batılı olmayan, sanayileşen toplumların da bu geçişten etkilenmemelerinin mümkün olmadığını iddia etmektedir. Oysa, Batı da özellikle de İngiltere'de endüstri devrimi öncesinde de çekirdek ailenin ve bireyciliğin mevcut olduğu bilinen bir gerçektir⁹¹.

'Batılılaşma tarafından bozulmamış olan " *Japon ruhu*" na karşılık, her alanda batılılaşma Türk toplumunda büyük zihniyet değişimlerine sebep olmuştur. Hatta bu konuyla ilgili olarak Ziya Gökalp, milli kültürü kazanmadıkça medenileşmenin mümkün olamayacağını ifade etmekte, '*Japon ruhu Batı bilimi*' tarzındaki Japon kalkınmasına yaklaşık olarak '*Türk ruhu Batı Bilimi*' sentezini ortaya koymaktadır⁹². Yani, Japonların kendi benliklerini kaybetmeden Batıyı öğrenebilme yeteneklerinin Türkler tarafından uygulanması gerektiğini vurgulamaktadır.

Bir toplumda 'yaratıcı aydın sınıfı' kendi kökeninden olması çok önemlidir. Japonya Meiji dönemi ile birlikte ulusal aydın kadrosunu yetiştirmiş ve bu durum günümüz Japonya'sının gücünün temellerini oluşturmuştur. Türkiye'de ise Tanzimat ile başlayan Batılılaşma modeli Cumhuriyetle devam etmiş, Batı değerleri etkisini göstermiştir. Böyle bir yaklaşım yozlaşmayı da beraberinde getirmiştir. Toplumu disiplin altına alacak olan kontrol mekanizmaları da Batı normları tarafından düzenlenmesi bu süreci hızlandırmıştır. Türk toplumunda meydana gelen bu dejenerasyon genç kuşaklarda uyumsuzluk problemini ortaya çıkarmakta ve toplumun umudunu kaybetmesine sebep olmaktadır⁹³. Köyden kente göçün pek

⁹⁰ Ortaylı, *Osmanlı Toplumunda...*, s.132-134.

⁹¹ Kağıtçıbaşı, *age.*, s. 110; Gülerce, *age.*, s.10-11; Jack Goody, *Avrupa'da Aile*, (çev:Serpil Arisoy), İstanbul, 2004, s. 28; 58; 72.

⁹² Türkdoğan, *age.*, s. 121-122.

⁹³ Türkdoğan, *age.*, s. 557-558.

çok konuda olumsuz etkisi olduğu gibi aile üzerinde de bu etkinin meydana geldiği görülmektedir.

Tanzimat ile başlayan modernleşme süreci Batılılaşma ile eşdeğer tutulmuştur. Bu anlayış Cumhuriyet döneminde de devam etmiş, böylece milli değerlerden soyutlanan Türk toplumu, Batılı toplumların adeta uydusu haline gelmiştir. Küreselleşme sürecinde dünyamız gittikçe bir köye dönüşmektedir. Avrupa Birliği, Nato, IMF, Birleşmiş Milletler gibi Batı kökenli kuruluşların Doğu toplumlarının hakimiyetleri altına almaları gayretleri karşısında sessiz kalınması mümkün değildir⁹⁴.

Günümüz Türk ailesi Batı görünümlü ama geleneksel özellikleri de içinde barındıran bir 'geçiş' dönemi ailesi tablosu çizmektedir.

Netice olarak, Batının '*Düşünüyorum, öyleyse varım*' (Descartes) düşüncesine karşılık, Japonlarda '*Biz bir aileyiz, öyleyse varız*'⁹⁵ anlayışı ortaya çıkmaktadır. Türkiye'nin ise bu iki anlayışın arasında sıkışıp kaldığı kanaatine varılabilir. Bu durumda Türkiye'nin yapması gereken bir an önce aradaki dengeyi kurmasıdır.

⁹⁴ Türkoğlu, *age.*, s. 473; 533.

⁹⁵ Güvenç, *age.*, s.159.

KAYNAKLAR

- Abdürreşid İbrahim, *20. Asrın Başlarında İslam Dünyası ve Japonya'da İslamiyet*, (Haz: Mehmed Paksu), c.1, İstanbul, 1987, Yeni Asya yayınları.
- “Aile”, *Ümrân*, nr.25, c.1, 1 Muharrem 1306.
- Ali Muzaffer, *Japonya'da Seyahat*, Dersaadet, 1322, Hanımlara Mahsus Gazete Matbaası.
- Arı, Halûk Sena, *Osmanlı'da Aile Hayatı*, İstanbul, 2007, Nesil yayınları.
- Bayraktar, Mehmet, *Türkler ve Japonlar*, Ankara, 2007, minima yayınları.
- Bıçkıcızade A.Hakkı, *İlmin, Hayatın Pençesi*, İzmir, 1340, Hafız Ali Efendi Matbaası.
- Binler, Mehmet Ziya, *Türk Dünyası Aile ve Akrabalık Terimleri Sözlüğü*, İstanbul, 2007, Selenge yayınları.
- Büyük Miletlerden Japonlar, Almanlar*, 1329, Konferans Kütüphanesi.
- Challaye, Félicien, *Japon Efsaneleri, (Japon Söylenceleri)*, çev: Eray Canberk, İstanbul, 1997, Okyanus Yayıncılık.
- Doğan, M.Said – Doğan, M.Cihangir, *Modernleşme Sürecinde Türk Köy Ailesi Araştırması*, İstanbul, 2005, Kızılelma yayınları.
- Erkin, Hüseyin Can, *Geçmişten Günümüze Japonya'dan Türkiye'ye Bakış*, Ankara, 2004, Vadi yayınları.
- Goody, Jack, *Avrupa'da Aile*, (çev: Serpil Arısoy), İstanbul, 2004, Literatür yayınları.
- Güçlü, Mustafa, “Küreselleşmenin Tarihi Seyri”, *Türkiye Günlüğü*, sayı.86, Güz 2006, Cedit yayınları.
- Güler, İbrahim, “XVIII.Yüzyılda Aile: Sinop Örneği”, *Türkler*, c. 14, Ankara, 2002, Yeni Türkiye Yayınları.
- Gülerce, Aydan, *Dönüşümsel Aile Modeli ve Türkiye'de Ailelerin Psikolojik Örüntüleri*, İstanbul, 2007, Boğaziçi üniversitesi yayınları.
- Gürellier, Caner, *Pedalımın Altında Japonya*, İstanbul, 2008, Truva yayınları.
- Güven, Erdal, *Samuray Sam Amca'nın Tahtını İstiyor*, Ankara, 1999, Bilgi yayınevi.
- Güvenç, Bozkurt, *Japon Kültürü*, Ankara, 1980, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Hoyt, Edwin P., *Japonya, Asker Bir Ulusun İntiharı*, İstanbul, 1995, Sabah Kitapları.
- Hunter, Janet E., *Modern Japonya'nın Doğuşu, 1853'ten Günümüze*, çev: Müfit Günay, Ankara, 2002, İmge kitabevi.
- Iwao, Sumiko, “The Modernization of Japanese Society”, *Turkish-Japanese Relations: Prospects for Development*, 5 June 1986, İstanbul, 1986, Sisav.
- İnalçık, Halil “Atatürk ve Türkiye'nin Modernleşmesi”, *Atatürkçü Düşünce El Kitabı*, Ankara, 1998, Atatürk Araştırma Merkezi yayınları.
- Japon Masalları*, (çev: Temel Keşoğlu), Ankara, 2000, Doruk Yayıncılık.
- Kabaklı Çimen, Latife, *Türk Töresinde Kadın ve Aile*, İstanbul, 2008, IQ Kültür sanat yayıncılık.
- Kafesoğlu, İbrahim, *Türk Milli Kültürü*, İstanbul, 1986, Boğaziçi yayınları.
- Kağıtçıbaşı, Çiğdem, *Kültürel Psikoloji, Kültür Bağlamında İnsan ve Aile*, İstanbul, 2007, Evrim yayınları.
- Kongar, Emre, *Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği*, İstanbul, 2008, Remzi Kitabevi.
- Malumat*, 16 Teşrin-i sanî 1311-11 Cemaziye'l-âhir 1313, nr.23.
- Mehmed Zeki, *Japonya'nın Mazisi, Hali, İstikbali*, Dersaadet, 1308, Mahmud Bey Matbaası.
- Namık Ekrem, *Japonlar*, Dersaadet, 1322, Hanımlara Mahsus Gazete Matbaası.
- Nirun, Nihat, *Sistematik Sosyoloji Yönünden Aile ve Kültür*, Ankara, 1994, Atatürk Kültür Merkezi Yayını.
- Ortaylı, İlber, *Gelenekten Geleceğe*, İstanbul, 2002, Ufuk kitapları.
- Ortaylı, İlber, *Osmanlı Toplumunda Aile*, İstanbul, 2007, Pan yayınları.
- Önder, İzzettin “Küreselleşme, ‘Yeni’ Ekonomik Düzen ve Uluslar arası İlişkiler”, *Değişen Dünya ve Türkiye'nin Dış Politika Gündemi*, (der: Murat Metinsoy- Mustafa Eroğlu), İstanbul, 2001, Donkişot yayınları.

- Pamuk, Şevket, “ Küreselleşme Çağında Osmanlı Ekonomisi (1820-1914)”, *Türkler*, c. 14, Ankara, 2002, Yeni Türkiye Yayınları.
- Sakade, Florence, *Japon Çocuklarının En Sevdiği Masallar*, (çev: Erhan Kuzhan), Ankara, 2006, İmge Kitabevi.
- Samizade Süreyya, *Büyük Japonya*, (haz: Ali Ergun Çınar), İstanbul, 2001, Kitabevi yay.
- Sevinç, Necdet, *Eski Türkler’de Kadın ve Aile*, İstanbul, 1987, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı yayınları.
- Tezcan, Mahmut, *Türk Ailesi Antropolojisi*, Ankara, 2000, İmge kitabevi.
- Tuncoku, Mete, “Modernleşmede Japon Modeli ve Türkiye”, <http://www.atam.gov.tr/index.php?Page=Dergiler&SayiNo=32>, (erişim tarihi: 05.09.2009).
- Türkdoğan, Orhan, *Kültür-Değişme ve Toplumsal Çözülme*, İstanbul, 2007, IQ yayıncılık.

